

МОНІТОРИНГ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ

УДК 371.134 – 057.875:81'243

Маргарита Романова, директор Київського коледжу міського господарства

МОНІТОРИНГ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ

У статті розглядається питання визначення сутності моніторингу як необхідної складової управління освітнім процесом у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: моніторинг, педагогічно-управлінська категорія, педагогічний моніторинг, діагностика, якість освіти.

Табл. 1. Літ. 8.

Постановка проблеми. Одним із важливих факторів стабільного розвитку нашої країни є освіта. Якість освіти відіграє ключову роль у створенні єдиного Європейського освітнього простору. Показниками якості освіти є не лише обсяги знань, а й показники особистісного, світоглядного, громадянського розвитку фахівців, яких готує вища школа для потреб суспільства.

З точки зору ступеневої освіти ці показники актуалізують проблему модернізації управління освітою у вищому навчальному закладі і розглядають моніторинг як важливу складову управління освітою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження у сфері педагогічного моніторингу активізувалися у педагогіці в 1990-ті рр. (В. Андреев, В. Беспалько, В. Гузєєв, В. Кальней, О. Майоров, С. Шишов і ін.).

Останнім часом все більше уваги приділяється питанням організації системи моніторингу освіти, технології і механізмам його проведення (В. Беспалько, Т. Волобуєва, Л. Гриневич, А. Дахін, О. Локшина, Д. Матрос, Н. Мельникова, О. Овчарук, Д. Польов, Г. Цехмістрова та ін.).

Методологічні й теоретичні проблеми моніторингу розглядаються в працях вітчизняних та російських науковців (О. Байназарової, І. Герасимова, Г. Єльнікової, Т. Заславської, Ю. Левади, В. Луначек, Н. Пішулина, Л. Семушиної, А. Субетто, О. Колодій та ін.). Враховуючи той факт, що моніторинг усе ширше використовується в освітніх системах, наукові доробки та результати наукових досліджень (П. Анісімов, А. Галаган, М. Загірняк, В. Зуєв, М. Кисіль, О. Майоров, Л. Семушина, П. Семиволос, Л. Шибасєва інші) показують, що багато аспектів педагогічного моніторингу достатньо повно розроблені на теоретичному рівні та накопичений практичний досвід організації і проведення моніторингу в освітніх установах різного рівня.

Варто зазначити, що дослідники проблем моніторингу освіти переважно обмежуються

оцінкою таких показників професійної підготовки студентів, як знання, уміння і навички. В той же час багато параметрів освітньої системи, що впливають на якість професійної підготовки, залишаються поза увагою. Таким чином, існує суперечність між необхідністю проведення комплексного моніторингу професійної підготовки, що дозволяє виявити напрями і проєктувати зміст педагогічної діяльності по вдосконаленню процесу навчання відповідно до сучасних вимог і недостатньою розробленістю на теоретичному та практичному рівнях системи моніторингу професійної підготовки студентів вищого навчального закладу – коледжу (включаючи спостереження, оцінку і прогнозування розвитку всіх основних компонентів системи професійної підготовки – кадровий потенціал, науково-методична діяльність, навчальна діяльність, виховна робота тощо).

Метою статті є визначення сутності моніторингу навчального процесу у вищому навчальному закладі – коледжі.

Виклад основного матеріалу. Головною метою моніторингу професійної підготовки студентів Київського коледжу міського господарства є забезпечення якості фахівця, що отримує диплом молодшого спеціаліста. Такий фахівець є носієм певних особистісних властивостей, що дозволяють йому успішно здійснювати професійну діяльність.

Складність об'єкту моніторингу, якою є професійна підготовка молодшого спеціаліста, обумовлюється неможливістю розв'язання проблеми відстежування якості освіти на базі будь-якої однієї з відомих концепцій. Розв'язання даної проблеми є можливим з використанням моніторингу як інтеграційного застосування принципів і положень різних (наприклад, системного і кваліметричного) підходів, а також принципів, що відображають навчально-виховну спрямованість системи освіти в нашій країні.

Поняття “моніторинг” походить від латинської *monitum* – **вказівка, затвердження,**

МОНІТОРИНГ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ

нагадування – у сучасній мові означає спостереження, оцінку і прогнозування стану навколишнього середовища у зв'язку із господарською діяльністю людини [7].

Аналіз психолого-педагогічної літератури, наукових досліджень дає різні визначення та трактування поняття “моніторинг” (табл. 1).

Дослідження наукових джерел, показує, що

Таблиця 1.

Варіанти визначення та трактування поняття “моніторинг”

Словник педагогічного моніторингу	<ul style="list-style-type: none"> - Моніторинг – це процедура систематичного збирання даних про важливі аспекти на загальнодержавному, регіональному чи локальному рівнях. - Моніторинг – це безперервне стеження за станом навколишнього середовища з метою попередження небажаних відхилень за найважливішими параметрами. Моніторинг завжди характеризується систематичністю спостережень і має превентивний характер. - Моніторинг – стандартизоване спостереження за певним об'єктом або процесом, оцінка та прогнозування його подальшого стану. Будь-який усвідомлений розвиток неможливий або супроводжувачого відстеження для спрямування процесу на бажаний результат. Таке відстеження проводиться за допомогою моніторингових процедур. - Моніторинг – це глибокий педагогічний аналіз функціонування освітньої системи, виявлення тенденцій динаміки її розвитку. - Моніторинг – це інформаційно-регулятивний супровід розвитку системи, необхідний для прийняття виважених управлінських рішень і прогнозування подальшого розвитку освіти. - Моніторинг – нестандартна інформаційна система, яка дозволяє тривалий час відстежувати будь-які об'єкти або явища педагогічної діяльності. <p>Моніторинг – складний управлінський інструментарій. Моніторинг в освіті, або освітній моніторинг – це система збору, обробки, зберігання та поширення інформації про освітню систему або її окремі елементи, що орієнтована на інформаційне забезпечення управління, дозволяє робити висновки про стан об'єкта у будь-який момент часу та дає прогноз його розвитку.</p>
О.А. Абдулліна	Моніторинг в освіті – це система збору, обробки зберігання і розповсюдження інформації про освітню систему або окремих елементів, орієнтована на інформаційне забезпечення управління.
В.І. Андрєєв	Педагогічний моніторинг – це системна діагностика якісної і кількісної характеристик, ефективності функціонування і тенденції саморозвитку освітньої системи, включаючи її мету, зміст, форми, методи, дидактичні і технічні засоби, умови і результати навчання, виховання і саморозвиток особи і колективу.
П.Ф. Анісімов, О.М. Зуєв	Моніторинг – це засіб удосконалювання системи інформаційного забезпечення управління освітою
А.С. Белкін	Моніторинг – безперервне, науково обґрунтоване, діагностико-прогностичне, планово-діяльнісне відстеження освітнього процесу.

**МОНІТОРИНГ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ**

Продовження таблиці 1.

Варіанти визначення та трактування поняття “моніторинг”

В.А. Кальней, І.С. Шишов	Моніторинг – система контролюючих і діагностуючих заходів, обумовлених цілепокладанням процесу навчання і передбачаючих в динаміці визначення рівня засвоєння (студентами) навчального матеріалу і його коректування. Іншими словами, моніторинг – регулярне відстежування якості засвоєння знань і умінь в учбовому процесі
Н.О. Вербицька	Моніторинг результативності учбового процесу показує загальну картину дії всіх чинників, що впливають на навчання, і напрями, потребує в більш детальному дослідженні.
Жаворонков В.Д., Коротяєва Е.В.	Моніторинг є саме методом (від грец. methodos – “шлях дослідження або пізнання”), який реалізується через принципи (від лат. principium – “основа, спочатку”) наукового мислення.
Л.В. Зайцева	Педагогічний моніторинг – багаторівнева ієрархічна система оцінювання освітнього процесу, що дозволяє одержувати і використовувати інформацію про адекватність реалізованих в ньому дидактичних засобів (зміст, форми, методи навчання, режим учбової роботи і т.д.) заявленій меті педагогічної підготовки, індивідуально-психологічним особливостям студентів і специфіці середовища їх життєдіяльності.
Є.Ф. Зеєр	Моніторинг – процес відстежування стану об’єкту (системи або складного явища) за допомогою безперервного або періодично повторюється збору даних, що є сукупністю певних ключових показників.
В.О. Кальней, Н.Н. Михайлова, Н.Н. Селезньова	Моніторинг – засіб оцінки якості освіти
О.М. Майоров	Моніторинг в освіті – це система збору, обробки, зберігання і розповсюдження інформації про освітню систему або її окремі елементи, орієнтована на інформаційне забезпечення управління, яка дозволяє судити про стан об’єкту у будь-який момент часу даючи прогноз його розвитку.
Н.Н. Мангилева	Моніторинг інноваційних процесів в освіті – процес науково обґрунтованого і практико-прогностичного спостереження за станом і розвитком інновацій з метою оптимізації освітньої системи.
Д.Ш. Матрос, Д.М. Полев, Н.Н. Мельникова	Освітній моніторинг – це система збору, зберігання, обробки інформації діяльності педагогічної системи, що забезпечує безперервне стеження за її станом і прогнозуванням розвитку
Л.Д. Назарова	Педагогічний моніторинг – організований процес безперервного, систематичного об’єктивування сутнісних характеристик освітнього процесу.
І.Б. Охріменко	Педагогічний моніторинг – безперервне, науково обґрунтоване, діагностико-прогностичне, планово-діяльнісне відстежування освітнього процесу та/або окремих елементів, орієнтоване на інформаційне забезпечення управління.
Г.С. Сазонова	Педагогічний моніторинг – безперервно-обґрунтоване діагностико-прогностичне відстежування освітнього процесу.

МОНІТОРИНГ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ

Продовження таблиці 1.

Варіанти визначення та трактування поняття “моніторинг”

С.Н. Силіна	Моніторинг якості освіти – систематична і регулярна процедура організації збору, зберігання, обробки і розповсюдження інформації про діяльність педагогічної системи, забезпечуюча безперервне стеження за її станом і прогнозування її розвитку.
Є.М. Хриков	Моніторинг – система заходів щодо збору й аналізу інформації з метою вивчення й оцінки якості професійної підготовки й прийняття рішень про розвиток навчально-виховного процесу на основі аналізу виявлених типових особливостей і тенденцій [8].

поняття “моніторинг” в галузі освіти поки що не має спільної науково-визначеної формули.

Як видно із даних, наведених у таблиці, у визначення “моніторинг” одні автори (А.С. Белкін, В.А. Кальней, І.Є. Шишов, Н.Н. Мангілева, І.Б. Охріменко інші) включають процеси оцінювання і прогнозування, суттєво розширюючи обсяг поняття і наділяючи його функціями, що виходять за межі процедур, пов’язаних з інформаційним забезпеченням управління освітньою системою, інші (В.І. Андреев, Л.В. Зайцева, Є.Ф. Зеєр, Н.Н. Михайлова, Д.Ш. Матрос інші) педагогічний моніторинг розглядають як системну діагностику якісних і кількісних характеристик ефективності функціонування і тенденцій саморозвитку освітньої системи, включаючи її цілі, зміст, форми, методи, дидактичні й технічні засоби, умови і результати навчання, виховання і саморозвитку особистості і колективу” [1, 37].

На наш погляд при такому визначенні поняття моніторингу звужується тільки до діагностики. В такому випадку діагностика, як частина даних, може бути тільки компонентом моніторингу в сфері управління навчально-виховним процесом у вищому навчальному закладі – коледжі. Як бачимо, існують наукові погляди, що моніторинг це – діагностика, контроль і спостереження [3].

Зауважимо, що найбільш повне визначення поняття “моніторинг”, на нашу думку, пропонує О.М. Майоров: “Моніторинг в освіті – це система збору, обробки, зберігання і поширення інформації про освітню систему або окремі її елементи, яка орієнтована на інформаційне забезпечення управління, дозволяє робити висновки про стан об’єкта у будь-який момент часу і дає прогноз його розвитку” [5, 85].

Дане визначення, дійсно, є важливим і необхідним, але, на наш погляд, його необхідно конкретизувати для окремих освітніх підсистем.

Досліджуючи моніторинг в освіті, варто зазначити, що за своєю внутрішньою будовою він поєднує три важливі управлінські компоненти:

- аналіз, оцінку й прогнозування процесів в освіті;
- сукупність прийомів відстеження процесів в освіті;

- збір і обробку інформації з метою підготовки рекомендацій щодо розвитку досліджуваних процесів і внесення необхідних коректив [6].

Але жоден із зазначених компонентів не є тотожним, жоден із них не може виконати роль ні експерта, ні контролера, не може замінити системну інформацію.

Як показує досвід, без функціонування в навчальному закладі всіх цих напрямів діяльності, організація моніторингу навчально-виховного процесу неможлива.

Моніторинг освіти є педагогічно-управлінською категорією. Тому під моніторингом освіти ми розуміємо певну інформаційно-аналітичну систему способів відображення реального стану та оцінки об’єкту та предмету навчально-виховної діяльності; способів забезпечення навчально-виховного процесу своєчасною, якісною, достовірною інформацією, що постійно оновлюється і поповнюється за рахунок безперервного відстеження показників стану, динаміки його розвитку, постійно аналізується й прогнозується з метою прийняття управлінських рішень з питань коригуванню небажаних диспропорцій досліджуваних процесів.

Виходячи з цього, основною метою моніторингу якості освіти у вищому навчальному закладі є створення належних інформаційних умов для формування цілісного уявлення про стан освітнього процесу, про якісні й кількісні зміни в ньому. Це, своєю чергою, ставить перед вищим навчальним закладом такі завдання:

- визначити і сформулювати комплекс показників,

МОНІТОРИНГ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ

що забезпечують цілісне уявлення про стан освітнього процесу в коледжі, про якісні й кількісні зміни в ньому;

- створити умови для систематизації та узагальнення інформації про стан і розвиток освітнього процесу у коледжі;

- забезпечити регулярне й наочне представлення інформації про процеси, що відбуваються у коледжі;

- здійснювати інформаційне забезпечення аналізу й прогнозування стану й розвитку освітнього процесу, вироблення управлінських рішень [2; 8].

Крім того, на нашу думку, моніторинг якості освіти у вищому навчальному закладі вимагає створення моделі, за допомогою якої можна урахувати сукупність, групи, окремі фактори, що мають прямий або опосередкований вплив на ефективність та якість освіти у вищому навчальному закладі та здійснювати аналіз, діагностику, прогнозування й проектування дидактичних процесів, взаємодію його суб'єктів.

Висновок. Виходячи з того, що моніторинг освіти є інструментом управління навчально-виховним процесом у вищому навчальному закладі, враховуючи представлений феноменологічний аналіз поняття “моніторинг”, необхідно виділити основні, на нашу думку, функціональні можливості моніторингової діяльності.

По-перше, моніторинг – це процес спостереження за об'єктом, оцінки його стану, здійснення контролю змін, що відбуваються, і попередження небажаних тенденцій розвитку. Моніторинг здійснюється через певні системи, виконуючи відповідні функції.

По-друге, моніторинг має адресність і реперну спрямованість, тобто застосовується до конкретних об'єктів і процесів, для вирішення конкретно поставлених задач.

По-третє, моніторинг є безперервним процесом, який відбувається у визначений період часу, що дозволяє не тільки фіксувати стан і зміни об'єкту моніторингу, але також здійснювати їхній

прогноз і на основі отриманої інформації ухвалювати управлінсько-педагогічні рішення.

Моніторинг як цілісний управлінський інструмент, що дозволяє зібрати, зберегти, обробити, поширити інформацію про діяльність педагогічної системи, визначити її стан і спрогнозувати розвиток, потребує подальшого розгляду, вивчення та моделювання.

1. Андреев В.И. Проблемы педагогического мониторинга качества образования / В.И.Андреев // Известия Российской Академии Наук. – №1. – 2001. – С. 37.

2. Гусен Т. Моніторинг стандартів освіти : чому і як усе почалося [Електронний ресурс] / Т. Гусен, А.Тайджман — Режим доступу до статті: URL <http://www.litopys.lviv.ua/katalog/pdf/tidzman.pdf>

3. Колодій О.С. Особливості моніторингу якості аграрної освіти в контексті положень Болонського процесу / О.С. Колодій // Вища освіта України – додаток 3, т. 3 – 2006. – С. 123 – 128.

4. Лаврук В. Діагностика управлінської компетентності директора школи / В. Лаврук. – К.: Шк. світ. 2008. – 128 с. <http://osvitadubno.narod.ru/Mediateka.html>

5. Майоров А.Н. Моніторинг в освіті. Книга 1/А.Н. Майоров. – Спб.: Издательство “Образование-Культура”, 1998. – 344с.

6. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / за заг. ред. О.І.Локиної – К.: К.І.С, 2004 – 128с.

7. Тезаурус базових понять з моніторингу якості освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.yandex_profosvita.ua/articles/2.html

8. Хриков Є.М. Теоретико-методологічні засади моніторингу професійної підготовки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.profosvita.org.ua/ru/career/articles/2.html>

Стаття надійшла до редакції 30.03.2011

28 вересня 1866 р.

Народився Михайло Грушевський

Голова Української Центральної Ради, автор “Великої історії України”

Шак., українцям, за словами Михайла Грушевського, власний “високий розвиток своєї гідності, пошанованне гідності чужої, любов до певних установлених зверхніх форм, “ законних річей,” етикету і добрих манер, любов до чистоти, порядку, краси життя, привязанне до культурних і громадських вартостей життя”.

